

Kinh Thánh ,Nietzsche và Robinson Crusoe

Giáo Dục Cao Đẳng và những Giá Trị Cao có thể cùng tồn tại chăng ?()*

Peter Babiak:

Giáo sư Văn Chương Anh ĐH. British of Columbia (Vancouver Canada)

Ít năm nay,tôi giảng dạy Văn chương Anh ,nên có cơ may nhận ra rằng VẤN ĐỀ THƯỜNG NG ĐẾ khi đem ra thảo luận trong lớp học phát sinh vô số nan đề (Problems).

Một hôm ,vào cuối giảng khoá ,một nữ sinh năm thứ ba giáo trình Tiểu Thuyết Anh thế kỷ 18(xin gọi chị là Annie) đến gặp tôi than phiền : *Đại học-chị nói- đã TRỪNG PHA.T niềm tin của chị nơi Thượng Đế. kiến thu'c trần tục chị lãnh hội trong giảng khoá khiến chị có cảm tưởng mi'nh như kẻ ngoại cuộc và chị tính bỏ ngang không học tiếp nữa.*

Tôi hỏi chị rằng tôi có làm điều gì trong giảng khoá mịch lòng chị hay không ? Chị đáp-đôi khi lớp học gây a^'n tu*o*.ng như tôi cố ý thuyết phục sinh viên rằng TÔN GIÁO chỉ là một CHÚT GÌ VÔ NGHĨA SƠ ĐẲNG (a little bit of primitive nonsense) mà họ phải vượt qua ,nếu muốn thành người suy tư đứng đắn.

Nan đề Annie đặt ra quay trở lại khi tôi giảng dạy tuần lễ thứ hai về tác phẩm Robinson Crusoe của Daniel Defoe.Đại đa số sinh viên đều thuộc tác phẩm này-Một cậu bé Anh ,bất tuân lời cha,bỏ nhà ra biển đi phiêu lưu tìm kho báu làm giàu,lạc vào một hoang đảo ,sống 29 năm .Sau đó trở về châu Âu thành phú ông rất sùng đạo Thiên Chúa.Đó là câu chuyện dụ ngôn Đứa con hoang đàng (enfant prodigue) biến dạng thành kẻ trưởng giả (bourgeois twist) trở về với cha trong Kinh Thánh.

Vì Robinson Crusoe là một trong những tác phẩm viết theo thể loại TIỂU THUYẾT (novel) nên tôi có' giải trình TÁC PHẨM thông qua các giải thuyết tại sao TIỂU THUYẾT lại là một thể loại xuất hiện lần đầu cách đây 300 năm.Dựa theo một giải trình đã được đề xướng thì trong TIỂU THUYẾT chỉ được viết ra trong XÃ HỘ.I" Đ□I " ĐƯỞNG ĐI (modern secular societies) chứ không phải trong khung cảnh mang tính TÔN GIÁO. Trong khi những thể loại khác xuất hiện trước nó như Anh hùng ca (epic) công hiến những giải trị'nh thú vị làm vui lòng người về cứu cánh của đời sống con người (có hậu?) ,thì TIỂU THUYẾT lại nêu lên những vấn đề thực tế (realistic accounts) của con người bị tha hóa (alienated people) cố gắng tìm đường tạo lối trong cái thế giới không bị định hình sẵn (no master plan) .Một nhà phê bình văn học từng nói : *TIỂU THUYẾT là một thiên HÙNG CA (epic) mà Thượng Đế đã bỏ quên.*

Tôi đã giải thích cho lớp học rằng : Ta có thể thấy rõ giải trình này là hữu hiệu,có lý đối với TIỂU THUYẾT của Defoe,cho dù Tiên sinh là một tín đồ Tin lành ngoan đạo.đã uốn nắn cốt chuyện theo chu trình Thiên Chúa giáo : Tội lỗi-Hình Phạt- O*nCứu Độ.(Sin,punishment and redemption). Quả đúng rằng Crusoe đã dùng nhiều thời giờ để cầu nguyện,nhưng chẳng bao giờ chàng ta nghĩ đến chuyện biến hoang đảo thành 'TH□NH THÁNH 'Jerusalem mới.Chàng ta quan tâm nhiều hơn đến chuyện tạo dựng hoang đảo thành một xã hội tư bản thu nhỏ.,hoàn chỉnh,có tư hữu,có tiền tài và đến mối quan hệ ôngchủ - nô lệ(master-servant relation) .Vứt bỏ cái vỏ sùng đạo của anh chàng này đi thì bạn có ngay cái biểu mẫu sớm sủa của người huấn luyện tài khéo' trong nhóm' ,ở lại sau cùng một mình trên hoang đảo trong chương trình TV Survivor đang trình chiếu.

Đôi khi,trong giảng khoá,tôi viết lên bảng câu nói thời danh của Nietzsche :"**THƯỜNG NG ĐẾ ĐÃ CHẾT**".Tôi viết câu này lên trước nhằm kích thích khai mào các cuộc tranh luận trong lớp dù rằng tôi hiểu nó có xúc phạm đến một số sinh viên.

Và dĩ nhiên tôi gặp phản ứng. Ngày hôm sau, một bạn trẻ vào lớp mặc áo T-Shirt có hàng chữ : "Nietzsche đã chết" k'ý tên : THUỒ.NG ĐẾ.

Cảm động, chúng tôi cười vang, vì lời dẫn mang tính Thần học thời trang này. Nhưng khi đi vào cuộc thảo luận về TIỂU THUYẾT, thì chẳng có ai muốn thách thức cái giải trình Thượng đế đã chết cả. Anh chàng mặc T-Shirt cũng vậy.

Một bạn trẻ tự xưng là vô thần cho rằng niềm tin vào Thượng Đế của Crusoe là dấu chỉ của sự hèn yếu. Bạn khác cho rằng anh chàng cầu khẩn Thượng đế chỉ nhằm hợp lý hóa quyền làm chủ hoang đảo và biện chính cho hành vi thực dân hoá người nô lệ bản xứ của anh. Một bạn khác thì thắc mắc rằng tại sao anh chàng tưởng nhớ đến Chúa chỉ khi nào lâm vào hố thẳm thất vọng. Bạn trẻ này tự lý giải câu hỏi của chính mình cho rằng Crusoe giống như một sinh viên lảm nhảm cầu nguyện chỉ ngay trước khi làm bài thi kiểm tra.

Chuyện rắc rối lại bắt đầu ngay sau giờ học. Một nhóm bạn trẻ vây quanh bàn tôi, Annie là một trong số này và chị đã ngỏ lời đầu tiên. Chị đồng ý rằng mọi lời cầu khẩn của Crusoe đến Thượng Đế đều vang vọng dụng ý thủ lợi cả nhân và chị cũng có thể thấy được rằng chàng ta dùng Kinh Thánh để biện minh cho tinh thần cầu lợi cầu tài. Nhưng như vậy có nghĩa là THUỒ.NG ĐẾ ĐÃ CHẾT chẳng ?

Tôi nói, đó là hình tượng ngôn ngữ và ta không nên gắn chặt vào nó quá đáng, quan điểm ở đây là: *trong một xã hội khoa học và duy lý, giống hệt như trên hoang đảo của Crusoe người ta chú tâm quá đáng đến HIỂ.N-THẾ (now and here), họ không còn cần đến những giải đáp thiêng liêng về thế giới nữa (spiritual explanations of the world).* Nói theo lối hóm hỉnh thì THUỒ.NG ĐẾ ĐÃ CHẾT đối với họ rồi.

Khi Annie trở lại văn phòng tôi nhiều tháng sau, chị muốn tìm hiểu vấn đề cận kề hơn. Làm thế nào chị có thể dung hợp niềm tin với điều mà chị học hỏi trong giảng khoá của tôi? Tôi có từng nghĩ rằng Nietzsche hữu lý không ?

Hẳn đây là một tình huống khó khăn. Phần lớn thời gian khi sinh viên tìm đến với bạn để nghe bạn giải đáp những vấn đề mang tính thần học, bạn rất có thể gạt vấn đề qua một bên mà nói rằng mỗi người đều có quyền có niềm tin riêng. Nhưng Annie thì lúng túng sâu xa. Chị giống như Jacob vật lộn với Thiên Thần.

Tôi muốn thành khẩn và trung thực, vì thế tôi trả lời chị, rằng CÓ (yes), theo một nghĩa nào đó, Nietzsche có lý, Nietzsche đúng ở một góc độ nhất định. Dù muốn dù không, TA ĐANG SỐNG TRONG MỘT THẾ GIỚI nơi mà NHỮ-NG GIÁ TRỊ THIÊN LIÊNG ĐÃ ĐÁNH MẮT UY THẾ ĐẠO-ĐỨC và TRIẾT HO.C mà nó từng có.

Nhưng thực ra, những nguyên tắc không thể tồn tại theo lối đồng cảm (the principles can't stand in the way of compassion). Annie đã thật bản khoăn bối rối đến nỗi tôi phải an ủi chị. Ngay dù đối với những con người cứng rắn như Nietzsche, tôi nói, thì tội Phạm Thánh (sacrilege) cũng luôn luôn biện chứng cho sự Thánh Thiêng (Sacred) Khi tấn công gạt bỏ Thượng Đế, Nietzsche đã chẳng dẫn chứng rằng có sự hiện hữu siêu việt nào đó trong thế giới này sao? Đó là lối thoát ra dễ dàng và tôi không rõ Annie có cảm nhận thế không. Riêng tôi thì nửa TIN nửa NG.

Có lẽ tôi đã nhìn rõ tại sao chị cay đắng. Chị cảm nhận rằng cái giáo dục bậc cao (her higher education) nơi chị đã thúc ép chị phải từ bỏ tiếp xúc với những giá trị cao hơn, và theo một chiều hướng nào đó, chị có lý. *HOẶC NGHI là NGÔN NG chính quy (official language) của gia?ng khóa bậc Đại Học. và đôi khi các sinh viên được dự kiến cần phải bỏ? những ca?m nghi~ mà họ rất ưa chuộng.*

Đành rằng mỗi giáo sư đều có quan điểm riêng về huyền nhiệm (mysticism). Đọc tác phẩm văn chương là gì nếu chẳng phải là cái huyền nhiệm bí mật của ngôn ngữ đặt để ta đi vào đối thoại với cái đã chết còn sinh động (dialogue with the living dead)? Nhưng khi ta bàn đến KINH THÁNH ta coi nó là một HUYỀN THOẠI hay một chuyện kể (ngôn ngữ "ngoại đạo" mà!) và ta quan niệm các TÔN GIÁO như là những THỰC THI VA*N HÓA (Cultural practices) chỉ quan trọng như chuyện đi xem chiếu bóng hay sưu tầm đồ cổ. Vậy thôi.

Tôi hiểu rõ rằng các sinh viên có niềm tin mạnh mẽ sẽ thấy lớp học là nơi ngột ngạt tù túng khó chịu. Lý do không ai dám thách thức chống lại bài diễn giảng của tôi về chuyện Robinson Crusoe, chẳng phải vì họ hoàn toàn tán đồng quan điểm của tôi. Tôi chắc rằng nhiều người muốn phản đối tôi

nhưng e rằng làm thế hóa ra mình là kẻ lạc hậu, không giống ai. Đây mới thực sự là VẤN ĐỀ. (this is the problem)

Nghệ thuật và văn chương đã luôn mãi là kẻ tử thù (mortal enemies) của tôn giáo. Nó hiến cho ta những giải trình nhân bản triệt để khác với những tuyên sấm của mặc khải thần thánh (they give us a radically humanistic alternative to the claims of divine revelation). *Nếu cho rằng có ơn cứu độ nào đó khi ta đọc tiểu thuyết, thì đó chính là cái cơ hội để ta đánh giá lại toàn bộ những giá trị ta đã áp ử.* Franz Kafka nói: Sách vở giống như những con tàu phá băng phá vỡ biển băng giá bên trong ta.

Không hẳn rằng đa số sinh viên đều chạm trán đương đầu với những thắc mắc căn bản liên hệ đến bản chất của niềm tin., đặc biệt khi các bạn trẻ nghiên cứu một cuốn chuyện có đề cập tới Thượng đế trên nhiều trang sách. Mối quan hệ giữa những lời cầu kinh và cái đồn đồn của Robinson Crusoe đúng ra là gì? Chẳng Crusoe đã chẳng o'p' tôn giáo của anh lụy thuộc vào cái tình thần thương mại của chàng đó sao?

Ba.n không thể thoát qua được những thắc mắc này bằng cách nói rằng trong thế giới niềm tin điều gì cũng hữu ích hữu hiệu cả (in the realm of faith anything goes) Một trong những lý do mà tiểu thuyết của Dafoe còn sức hấp dẫn đến ngày nay chính là nó mời gọi ta xét lại thái độ lựa chọn trong đó ta đặt đời sống thiêng liêng vào những mục đích thế tục của ta...

Nếu ba.n đẩy những thắc mắc kia?u na'y này đi đủ xa, thì một số sinh viên sẽ cảm thấy những thành tựu niềm tin nơi họ sụp đổ gãy vụn chung quanh họ. Sau hết, những niềm tin cũng giống như những tượng ảnh Đức Mẹ Từ Bi kêu mời ta tìm đến những loại lý do khác nhau chủ quan và đ. p để trong lãnh vực mỹ học (aesthetic).

Là một độc giả nghiêm túc, có nghĩa là chấp nhận những rủi ro. Tiểu thuyết và thi ca được coi như có gây thương tổn đến bản lãnh và niềm tin của ta (novels and poems are supposed to make our identity and beliefs vulnerable), *ai cùng đọc được Thánh kinh, Shakespeare hay Dafoe được cả. và cũng có thể soi gương mà không nhìn thấy cái gì khác bên ngoài ảnh chiếu, họ có thể đọc theo nghĩa kỹ thuật của từ ngữ (may be able to read in the technical sense) nhưng họ lại mù chữ theo ý nghĩa "khám phá".*

Nhiều sinh viên có thể đọc những tác phẩm lớn mà chẳng cảm nhận gì. Họ có thể ngồi trong lớp học, ghi bài và nhìn ra cửa sổ khi cuộc tranh luận xoay quanh va^'n de^` Thượng đế hay đề tài nào khác ngoài hiểu biết của họ. Nhưng đôi lúc cánh cửa chấp chòn cũng mở ra và họ nhìn thấy bầu trời đen tối, vắng sao giống như một hố đen hơn là một thiên thể. Không ai tránh khỏi nhìn thấy ca?nh này. Hãy gọi đó là đêm đen của tâm hồn hay sự khủng hoảng niềm tin, nó thường xảy ra trong mọi nơi mọi thời.

Điều này có khiến ta tuyệt vọng chẳng?. Có thể, nhưng không nhất thiết. Chỉ khi ta đối mặt với những câu hỏi lớn phía trước rằng *SC LÔI CUỐN MALÛC của THẦN THÁNH có thể vượt trên những biên giới kiến thức của chính ta* (it's only when we face the the big questions head on that we can experience the magnetic pull of a divinity that goes beyond the frontiers of our knowledge). Nietzsche từng nói Thượng Đế đã chết. Nhưng chính ông cũng nói rằng ta chỉ có thể TIN TƯỞNG một cách trong sáng (*genuinely believe*) sau khi ta hoài nghi tất cả những chân lý mà ta đã từng áp ử., tin tưởng vào.

Đó là luận điểm mà tôi đã cố gắng giải trình cho chị Annie. Ấu đó cũng là cách trả lời đơn giản, tôi biết thế. Nhưng đó cũng là cách duy nhất mà tôi có thể cố gắng hiến cho chị. Tôi không rõ chị có bỏ học không. Tôi không còn gặp lại chị tu*` đó đến nay. Nếu chị vẫn còn theo học, tôi hy vọng rằng chị sẽ la.i hỏi các thầy dạy chị như chị đã từng tự hỏi mình rằng các vị ấy c'o gia?i da'p o^?n thoa? Va^'n de^` na'y du*o*.c kho^ng.

(*) Bà i da*ng tre^`n Catholic NEW TIME /canada / Oct. 8.2000